

Mihai Eminescu - Luceafarul

Repere analitice

-SPECIA LITERARĂ:-

- poem alegoric destul de intins, care cumuleaza si trasaturi ale altor specii literare: meditatie filozofica, idila, pastelul, elegia, satira;
- poemul are o desfasurare epica usor perceptibila, insa cu un cumul de multiple si profunde semnificatii;
- alegoria este folosita ca o figura de compozitie, care dobandeste proportiile unei forme creatoare din care se desprind marile viziuni romantice ale lui Eminescu.

GENEZA POEMULUI:

- schema epica rezulta din prelucrarea unui basm popular cules din Muntenia de germanul Richard Kunisch, "Fata in gradina de aur" ("Das Madchen im goldenen Garten"), si publicat la Berlin in anul 1861;
- in "Opera lui Minai Eminescu", G. Calinescu explica modul in care a procedat poetul.

-STRUCTURA TEXTULUI:-

- poemul are o schema epica simpla, structurata in patru tablouri, care creeaza un cadru atemporal, de basm, un basm insa "atipic", care implica de la inceput spatii mai putin obisnuite;
- primul tablou, alcatuit din strofele 1-43, prezinta idila dintre fata "din rude mari imparatesti" si Luceafar; perspectiva este ascensiva, dinspre taramul terestru spre spatiul cosmic; cele doua materializari ale Luceafarului sunt neptunica si uranica, greu suportabile de catre fiinta terestra;
- tablourile urmatoare, al doilea (strofele 44-64) si al treilea (strofele 65-85), se situeaza intr-un raport de simultaneitate, dar fara nici o contingenta intre ele; in idila incipienta dintre Catalin si Catalina, terestruul nu se mai relationeaza cu astralul, nici nu este prea bine determinat, fiind sugerate posibile coridoare labirintice de castel, spatii inchise, stramte, fara comunicare catre inalt; al treilea tablou cuprinde imaginea zborului cosmic, o culminatie de viziuni grandioase si de neobisnuite virtuti metaforice ale unor cuvinte de o simplitate exemplara;
- in ultimul tablou (strofele 86-98), perspectiva este descendenta, pornind mai intai din punctul genuin al lumilor, pentru a fixa insignifianta acelui "pamant ratacitor", pe care oamenii, ca si in "Scrisoarea I", "dureaza-n vant/ Deserte idealuri", apoi dintr-un plan mai apropiat sferei terestre, in care se reia imaginea idilei pamantene, petrecuta intr-o atmosfera tipic romantica, nocturna, ca in "Sara pe deal", in care fata priveste spre cer, invocand astrele, "stelele cu noroc", pentru a-si asigura destinul terestru.

-TEME SI MOTIVE POETICE:-

- tema iubirii imposibile dintre o fiinta pamanteană si o entitate eternă; geniul (reprezentat in doua ipostaze, demiurgul, creatorul lumii, si Hyperion, aflat in imediata apropiere in ierarhia cosmica),

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

timpul uman si cel universal, relativitatea timpului si a spatiului, cosmogonia (nasterea si stingerea lumilor, a Universului), societatea umana etc;

- luna, stelele, luceafarul, marea, soarele, oglinda, visul, somnul, codrul, zborul cosmic, fortuna labilis, haosul primordial, lumina etc.

-Eseu-

Structural, "Luceafarul" este un poem alegoric destul de intins, de 98 de strofe, cu o desfasurare epica usor perceptibila, insa cu un cumul de semnificatii pe care niciun exeget nu poate spune ca le-a dus pana la capat. Alegoria trebuie inteleasa nu in sensul obisnuit, de figura de stil, ci ca o figura de compozitie, care, in cazul de fata, dobandeste proportiile unei forme creatoare din care se desprind marile viziuni romantice ale lui Eminescu. Schema epica este de basm si rezulta, precum se stie, chiar din prelucrarea, in forme succesive, a unui basm popular cules din Muntenia de germanul Richard Kunisch, "Fata in gradina de aur" ("Das Madchen im goldenen Garten"), si publicat la Berlin in anul 1861. In "Opera lui Mihai Eminescu", G. Calinescu explica modul in care a procedat poetul: "inlaturand afabulatia complexa de basm si oprindu-se numai la episodul zmeului, facand din Florin un Catalin, copil de casa, contopind zmeul din basm cu Lucifer din "Miradonis" si din toata literatura romantica, bizuita pe imagini astrale, Eminescu a compus "Luceafarul", al carui inteles simbolic era pus in marginile romanticei definitii a geniului."

Sensul fundamental al alegoriei il da Eminescu, prin cunoscuta insemnare din manuscrisul 2275: "Aceasta este povestea. Iar intelesul alegoric ce i-am dat este ca, daca geniul nu cunoaste nici moarte si numele lui scapa de noaptea uitarii, pe de alta parte aici pe pamant nici e capabil de a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc".

Mihai Eminescu include, in structura si imagistica poemului, idei de cea mai diversa si uneori neasteptata provenienta, topindu-le in vastul laborator al creatiei si incarcandu-le cu marile viziuni creatoare. Poetul priveste o data spre folclorul romanesc, de unde extrage mituri vechi, in primul rand motivul Zburatorului, dar si credinte in demoni acvatici, intr-o stima a apelor, un Cel din tau, cu care Luceafarul, in intruparile si aspiratiile sale erotice, are asemanari. Pe de alta parte, fiind, cronologic, ultimul mare poet romantic european, cand resursele creatoare ale acestui curent erau de mult stinse, Eminescu, prin formatia sa filozofica si literara, duce la apogeu teme si motive romantice de larga circulatie, unele vechi de cand exista cugetarea si literatura, fortuna labilis, cosmogonia, zborul intemporal, relativitatea timpului si a spatiului, visul, natura, dragostea. Prin vizionarism, Eminescu priveste insa si spre viitor, transcende timpul in care a trait, prefigurand, la modul mitopoetic, fictional, teorii cosmogonice de cea mai frapanta actualitate. Toate acestea se compun si se descompun din "Luceafarul" eminescian, intr-o sinteza unica si irepetabila.

Aceste viziuni lirice profunde se ridica pe o schema epica simpla, structurata in patru tablouri, intr-un cadru atemporal, de basm, un basm insa "atipic", care implica de la inceput spatii mai putin obisnuite. in primul tablou, prefigurat in strofele 1-43 si cuprinzand idila dintre fata de imparat si Luceafar, se deschide o perspectiva ascen-siva, dinspre taramul terestru spre spatiul cosmic, fiecare deduse din detalii strict functionale poetic. Dupa "Zburatorul" lui Ion Heliade-Radulescu,

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

"Luceafarul" reia tema iubirii imposibile dintre doua fiinte apartinand unor lumi diferite, o fiinta muritoare, desi mai putin comuna, chiar inzeestrata cu attributele unicitatii ("si era una la parinti/ si mandra-n toate cele./ Cum e fecioara intre sfinti/ si luna intre stele."), alta venind dintr-o lume eterna, pentru care categoriile perisabile, timp, spatiu, moarte nu exista ("Noi nu avem nici timp, nici loc,/ si nu cunoastem moarte") sau sunt definite numai din perspectiva umana, terestra. De o parte se asaza spatiul inchis, in care se afla fata "din rude mari imparatesti", pe care nu-l poate parasi nicidecum, un castel enigmatic, la marginea unei mari, dom cu bolti falnice si numai cu o fereastră deschisa spre cer, de cealalta se desfasoara orizonturile idealitatii, "miscatoarele carari" ale infinitului, din care "un mandru chip se-ncheaga", cel al Luceafarului. E o oscilatie intre teluric si uranic, doua lumi aflate odata, la inceputul timpurilor, impreuna. Teluricul reprezinta caderea in desuetudine, energia initiala degradata in materie, ultima treapta, zice Bohme, a emanatiei demiurgice, a creatiei, chiar demers punitiv al maniei divine; uranicul, in schimb, este celestul mereu in miscare, energie pura, lumina. Desincronizarea lor temporala, neconcordanta dintre timpul terestru si cel cosmic, rasfranta si asupra fiintelor, constituie esenta dramei erotice pe care o traverseaza cele doua personaje exponentiale. Atractia erotica este expresia unei nostalgice intoarceri in timpul primordial si, raportata la scara cosmica, o expresie a atractiei universale. Venind din directii contrare, fata "din rude mari imparatesti" aspirand spre inalt. Luceafarul coborand, incercand trairea si cunoasterea pe care le da situarea in planul terestru si uman, personajele se determina reciproc fac un transfer de attribute benefice: ea tinde la conditia genialitatii si se salveaza de dispretul de tip schopenhauerian, el incearca sa se implineasca prin iubire: "il vede azi, il vede mani,/Astfel dorinta-i gata;/ El iar, privind de saptamani,/li cade draga fata.".

Limita dintre cele doua lumi, care uneori se pot astfel intalni, este oglinda subtire a visului, motiv prin-excelenta romantic, ce permite conexari altfel imposibile: "si din oglinda luminis/ Pe trupu-i se revarsa"; "Ea il privea cu un suras,/ El tremura-n oglinda,/ Caci o urma adanc in vis/ De suflet sa se prinda.". Invocatia magica, rostita de doua ori identic ("Cobori in jos, luceafar bland,/ Alunecand pe-o raza,/ Patrunde-n casa si in gand/ si viata-mi lumineaza!"), se inscrie in tipologia oglinzii magice, motiv complex, care ar necesita o demonstratie mai ampla. Mai important insa este sa insistam asupra altui motiv, al luminii, prezent, in diverse expresii poetice, de-a lungul intregului poem. Este vorba de lumina originara, ce izvora "in ziua cea de-ntai", lumina de la capatul timpului si al lumilor, al carei purtator este si Luceafarul-Hyperion, eon situat foarte aproape, in ierarhia cosmica, de Creator. El insusi este un luci-fer, un facator de lumina, si invocatia grea de sensuri a fetei are' rostul intoarcerii fiintei la izvoarele divine, al asezarii vietii terestre sub semnul unei predestinari benefice. Umplerea de lumina, reenergizarea, reinsertia in etern vizeaza determinari esentiale ale fiintei, spatiul, spiritul, destinul: "Patrunde-n casa si in gand/ si viata-mi lumineaza!."

Transgresarile uranic-terestru, posibile in plan oniric, in apele adanci ale oglinzii si ale visului, se asociaza, in elanul coborator al Luceafarului, potentat erotic, tot cu efectul metamorfozelor luminii. Dar apropierea dintre cele doua lumi sta, tot timpul, sub semnul limitelor de neinlaturat. Fata "din rude mari imparatesti" - Catalina - nu poate depasi in niciun fel conditia terestra, nu poate exceda, in sens ascensional, spatiul, ii lipseste zborul, nu se poate sustrage nicidecum fortei

gravitationale care o tine inlantuita in "cercul stramt". Luceafarul, in schimb, nu se poate elibera de povara luminii, echivalenta cu nemurirea. De altfel, Parintele Ceresc tocmai aceasta imposibilitate i-o subliniaza: "- Hyperion, ce din genuni/ Rasai c-o-ntreaga lume,/ Nu cere semne si minuni/ Care n-au chip si nume."; "Iar tu, Hyperion, ramai,/ Oriunde ai apune...". De aceea, metamorfozele sale in planul terestru, ca raspuns la chemarea patimasa a fetei, dar si ca impuls erotic propriu, tot mai tulburator pentru o fiinta prin excelenta apolinica, pastreaza, abia conturata sau violent marcata, aura de lumina originara. In prima intrupare, neptuniana, combustia violenta se consuma la inceput, creand fortele necesare desprinderii, ruperii naprasnice de pe firmament: "El asculta tremurator,/ Se aprindea mai tare/ si s-arunca fulgerator,/ Se scufunda in mare". Contactul cu elementul acvatic, neptunian, ii calmeaza impulsurile erotice, propagate la scara cosmica, il face mai accesibil conditiei terestre sub care se infatiseaza fetei. El apare in chipul unui demon acvatic ("si apa unde-au fost cazut/ In cercuri se roteste,/ Iar din adanc necunoscut/ Un mandru tanar creste."), re-"nascut din ape", cu insusiri de Zburator, ca in "Calin (file din poveste)": "Usor el trece ca pe prag/ Pe marginea ferestrei/ si tine-n mana un toiag/ incununat cu trestii.". Lumina ii marcheaza si acum chipul, dar intr-o difuziune discreta, siderala, pulsand in aura voievodala in care se prezinta, in parul "de aur moale" si mai ales in stralucirea demonica a ochilor. Apele oglinzii in care isi proiecteaza acest chip virtual atenuaza insa culorile, dandu-i o paloare ireala, serafica, de inger care i se arata fetei in vis: "Iar umbra fetei stravezii/ E alba ca de ceara -/ Un mort frumos cu ochii vii/ Ce scanteie-n afara."

A doua materializare este mai violenta, incandescenta, concordanta cu tensiunile erotice mai mari acumulate. Desprinderea din sfera astrilor se face "cu greu", ca si prima oara, dar acum cu o combustie energetica uriasa, ce implica fenomene cosmice de mari proportii, plasticizate de Eminescu prin metafore inegalabile, vizionare: "Cum el din cer o auzi,/ Se stinse cu durere,/ Iar ceru-ncepe a roti/ In locul unde piere;// In aer rumene vapai/ Se-ntind pe lumea-ntreaga,/ si din a chaosului vai/ Un mandru chip se-ncheaga.". Luceafarul se infatiseaza fetei, de asta data, cu toata forta virila a creatiei originare, cu chip plutonic, fiu al Soarelui si al noptii primordiale: "Pe negre vitele-i de par/ Coroana-i arde pare,/ Venea plutind in adevar/ Scaldat in foc de soare.". Ne putem intreba daca, in aceasta ipostaza demonica.

Luceafarul nu aspira la statutul de razvratit impotriva Creatorului, incercand, odata erosul acceptat de fata, implinit, sa preia creatia pe cont propriu, prin uriasul magnetism erotic pe care il propaga la scara cosmica. In adevar, absorbtia teluricului in punctul genuin, intoarcerea lumilor in locul din care au pornit echivaleaza, dupa teoriile astrofizicii moderne, cu o noua geneza, o noua proiectie, uriasa, in spatii a galaxiilor. De altfel, este cunoscuta, din mitologie, tentatia lui Lucifer, primul intre ingeri, de a se razvrati impotriva lui Dumnezeu si "Biblia" chiar il prezinta, ca "facator de lumina", fauritor al lumilor, deci un posibil substitut al acestuia. De la "Paradisul pierdut" ("Paradise lost") al lui Milton, al carui personaj rebel este Lucifer, mitul ingerului cazut, pedepsit pentru razvratire, face o glorioasa cariera in romantism, in "Eloa", de Vigny, "Cain" al lui Byron, "Sfarsitul Satanei" ("La Fin de Satan"), de Victor Hugo, "Demonul" lui Lermontov, personaje capabile de mari revolte, cu care Luceafarul eminescian se aseamana prin infatisarea demonica, prin frumuseti stralucitoare, ireala, si prin incandescenta astrala. In fine, insusi Eminescu il numeste pe Hyperion "rebel", in versiunea

a patra a poemului (publicata in "Almanahul Romania Juna", din aprilie 1883), prin .vocea Demiurgului care ii releva imposibilitatea mortii: "Hyperion, care rebel/ Rasai din lumi cu soare,/ Cine nu are moarte-n el,/ Acela nu mai moare."

Revenind in spatiul oniric al poemului, apropierea maxima a Catalinei fie de raceala acvatica, fie de focul original subliniaza incongruenta dintre cele doua lumi, incompatibilitatea comunicarii erotice. Catalina insa, constata Elena Tacciu in "Mitologie romantica", emanatie a timpului finit, nu poate suporta materializarile biologice ale eternitatii, nici glacialul oceanic, nici dezlantuirea energiei solare." Ea nu poate avea perceptia accederii in spatiile oferite de fiecare data de Luceafar, imensele hale marine ce amintesc de Walhala zeului Odin sau infinitele spatii astrale, ci isi reprezinta povestea de iubire in limitele spatiului propriu, terestru, de acum bidimensional, caci elanul ascensiv se curma prea curand: "Dar daca vrei cu crezaman/ Sa te-ndragesc pe tine,/ Tu te coboara pe pamant,/ Fii muritor ca mine."

Tablourile urmatoare ale poemului, al doilea (strofele 44-64) si al treilea (strofele 65-85) se situeaza intr-un raport de simultaneitate, dar fara nicio contingenta intre ele. Terestru nu se mai relationeaza cu astralul, nici nu este prea bine determinat, fiind sugerate posibile coridoare labirintice de castel, spatii inchise, stramte, fara comunicare catre inalt. Se poate pune chiar intrebarea daca simultaneitatea temporală este reala sau macar posibila, stiut fiind ca timpul terestru si timpul cosmic sunt relative, urmand alte sfere de coordinatie. "Mai multe zile", cat Luceafarul-Hyperion strabate, "gand purtat de dor", galaxiile catre originea universului, reprezinta, in planul terestru, un timp suficient pentru implinirea unei profane povesti de dragoste. Aceasta secventa dezvaluie, gradat, o idila in registru minor, un joc erotic transpus, de la seara cosmica, in salon, salvat insa, prin puritatea varstei celor doi protagonisti si prin inventivitate ludica, de satira violenta din "Scrisoarea V". Desprinsa din contextul "Luceafarului", idila s-ar putea integra, fara incongruente, in tema dragostei si a naturii, alaturi de "Floare albastra" sau "Dorinta". Catalina se prinde in scenariul erotic pentru ca are unele similitudini cu cel din spatiul oniric, este o compensatie, in regimul diurn, pentru marile tensiuni si aspiratii astrale, nocturne. Catalin, omonimul masculin al propriului nume, este o intrupare erotica reala, egala siesi, poate de o extractie mai joasa ("viclean copil de casa", paj, "baiat din flori si de pripas"), ceea ce, la urma urmei, ii poate asigura fetei un anume confort sufletesc, o convalescenta binevenita dupa o iubire pustiitoare.

Se repeta, si aici, privirea plina de patos, mai mult o panda furisata, chemarea erotica, lipsita insa de impulsuri magice, complicatul joc al dragostei, al gesturilor indraznete sau mai reticente, comparabil, la alta scara, cu tremurul din inalt al Luceafarului. Mai mult, Catalina retraieste proiectia unor imagini din copilarie, recuperarea din memorie, pe cale psihanalitica, a unui arhetip, pe care il echivaleaza cu aspiratiile prezente: "Inca de mic/ Te cunosteam pe tine,/ si guraliv si de nimic,/ Te-ai potrivi cu mine...". Catalin se dovedeste, pe aceasta axa a psihismului abisal (imagini din subconstient- imagini onirice), un terapeut desavarsit, transferand asupra sa, prin uitare, attributele covarsitoare ale celui alt si eliberand-o pe fata atat de obsesiile propriului eu ("de parinti"), cat si de povara iubirii magice: "Hai s-om fugi in lume,/ Doar ni s-or pierde urmele/ si nu

ne-or sti de nume,// Caci amandoi vom fi cuminti,/ Vom fi voiosi si teferi,/ Vei pierde dorul de parinti/ si visul de luceferi."

Imaginea zborului cosmic, intemporal, din al treilea tablou reprezinta o culminatie de viziuni grandioase si de neobisnuite virtuti metaforice ale unor cuvinte de o simplitate descumpanitoare. Vibratia de cristal a acestora are contingenta directa in muzica sferelor, ca o simfonie astrala, cu modulatii variabile, orchestrate pe intreaga scara a lumilor. Uvertura este mai abrupta, figurand smulgerea de pe firmament a Luceafarului: "Porni luceafarul. Cresteau/ In cer a lui aripe", ca dupa aceea armoniile sonore sa se continue lin, spre stingere, pana la ultimele puteri ale sonurilor, "Pan' piere totul, totul", pana la golul originar, iar in final sa rasune glasul tunator al Demiurgului, care sa reumple imensele spatii. Acestei armonice vibratii de sunuri i se asociaza imagini vizuale care plasticizeaza, in chip inegalabil in poezia romantica a lumii, spatiile galactice si neantul, populandu-l cu "mari, de-a-notul", cu "a chaosului vai", cu goluri din care nici timpul nu se mai poate naste. Universul este, pentru Eminescu, mai intai muzical, abia in al doilea rand vizual, cu forme abia conturate, in stare nascanda, predi-mensionale si intemporale: "Caci unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaste,/ Iar vremea-ncearca in zadar/ Din goluri a se naste."

Aceste metafore esentiale prefigureaza, in chip mitopoetic, cele mai noi teorii cosmogonice, modelul secolului al nouasprezecelea, Kant-Laplace, ca si filozofiile conexe, indeosebi a lui Schopenhauer, la care s-a facut deseori referire, cazand, in cazul poetului roman, cu totul in desuetudine. Se poate deduce din "Luceafarul" ca universul este conceput ca un spatiu cu dimensiuni infasurate unele in altele, fiind mai multe decat cele patru conventionale, si care, acum, pe Hyperion "il inconjor/ Ca niste mari, de-a-notul...". Una dintre acestea, supradimensională, ii permite Luceafarului sa ajunga la capatul spatiului si al timpului, unde se afla Stapanul Absolut, marele Creator, fixandu-i, totodata, numele de Hyperion, cel ce merge pe deasupra, care alege totdeauna calea cea mai scurta. Este vorba de fapt de o scurtcircuitare a spatiului, de ceea ce se numeste, in termeni moderni, hiperspatiu; Hyperion nu trece, el este simultan inceput si sfarsit, fulger neintrerupt care conexeaza marginile. De aceea, termenul cel mai potrivit ar fi de zbor intemporal, dat de simultaneitatea gandului, care il imaterializeaza, ii confera conditia eterna de existenta. Luceafarul se prezinta, in intregul poem, intr-o ierarhie bine determinata a starilor sale: una, cea mai joasa, cand chiar coboara "in jos" si se infatiseaza fetei de imparat, alta de luceafar, menit sa domine cerurile, "Calauzind singuratati/ De miscatoare valuri", alta, in fine, imateriala, energetica, primordialitate pura, forma sub care calatoreste, "gand purtat de dor", strabatand inapoi, in timp, procesul creatiei: "Vedea, ca-n ziua cea dentai,/ Cum izvorau lumine".

Aici se gaseste Parintele Absolut al tuturor universurilor, care tine in mana ansamblul de forte primordiale, nedecelate, toate puterile posibile, mai putin materializarea perisabila a eonilor, a esentelor: "Dar moartea nu se poate...". Demonstratia Demiurgului, la cererea lui Hyperion de a fi dezlegat "de greul negrei vecinicii", reprezinta o proiectie a motivului fortuna labilis nu numai asupra conditiei umane, antinamica celei eterne ("Ei doar au stele cu noroc/ si prigoniri de soarte,/ Noi nu avem nici timp, nici loc,/ si nu cunoastem moarte."), ci si asupra materiei create, asupra galaxiilor, supuse aceleiasi entropii devastatoare: "Un soare de s-ar stinge-n cer,/ S-aprinde iarasi soare".

Daca poemul se deschidea cu o privire ascensionala, catre spatiile astrale, acum se incheie cu o perspectiva descendenta, mai intai din punctul genuin al lumilor, pentru a fixa insignifianta acelui "pamant ratacitor", pe care oamenii, ca si in "Scrisoarea I", "dureaza-n vant/ Deserte idealuri", apoi dintr-un plan mai apropiat sferei terestre, pentru a se relua tabloul idilei pamantene, ultimul al poemului (strofele 86-98), intr-o atmosfera tipic romantica, nocturna, ca in "Sara pe deal", in care fata priveste spre cer, invocand astrele, "stelele cu noroc", pentru a-si asigura destinul terestru. Replica finala a Luceafarului, in care fata pamanteana este numita "chip de lut", fixat definitiv in cercul ingust al existentei umane, o regresiune in plus pe scara perisabilitatii materiei, nu este, desigur, o expresie a maniei divine, ci o concluzie amara asupra tragismului conditiei umane: izgonit, in timpul originar, din Paradis, omul nu mai poate accede la actele primordiale ale creatiei.